

تعیین پیشران‌های کلیدی مؤثر بر اشتغال و رفاه اجتماعی در کشور ایران: رویکرد تحلیل اثرات متقابل در آینده‌پژوهی

صبا اجاقی،* روح‌اله بیات،** صفر فضلی،*** عین‌اله کشاورز ترک ****

و علی فتح طاهری *****

نوع مقاله: پژوهشی	تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۲۴	تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۰۳	شماره صفحه: ۳۳۵-۳۷۷
-------------------	--------------------------	-------------------------	---------------------

بسترسازی برای ایجاد فضای مناسب اشتغال در هر کشور، یکی از عوامل مهم در ایجاد رشد اقتصادی و در نهایت افزایش رفاه اقتصادی و اجتماعی مردم است. لذا این پژوهش سعی دارد با شناسایی پیشران‌های کلیدی اثرگذار، بر وضعیت آینده اشتغال و رفاه اجتماعی در کشور بپردازد. از این رو به منظور شناسایی مؤلفه‌های مؤثر بر اشتغال و رفاه از روش اسنادی و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با خبرگان حوزه اشتغال و رفاه در وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی استفاده شده و پس از احصای مؤلفه‌های کلیدی اثرگذار بر آینده اشتغال و رفاه کشور، عوامل در قالب ماتریس اثرات متقابل طراحی و در میان خبرگان توزیع و سپس با استفاده از نرم‌افزار آینده‌پژوهی میک (MIC MAC) اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر سنجیده شده است. در این پژوهش، متغیرهای ساختار اقتصادی، سرمایه‌گذاری، محیط کسب‌وکار، نظام رفاهی و عدالت اجتماعی به‌عنوان متغیرهای دو وجهی، متغیرهای سیاست‌گذاری، روابط بین‌المللی، قوانین و مقررات و نظام بانکی به‌عنوان متغیرهای تأثیرگذار، متغیرهای نظام آموزشی و نظام بانکی به‌عنوان متغیرهای تنظیمی، متغیرهای نظام پرداخت‌ها و منابع انسانی به‌عنوان متغیرهای تأثیرپذیر و متغیرهای نظام آموزشی، نظام فرهنگی و تکنولوژی به‌عنوان متغیرهای مستقل شناخته شد.

کلیدواژه‌ها: اشتغال؛ رفاه اجتماعی؛ آینده پژوهی؛ ماتریس اثرات متقابل

* دانشجوی دکتری آینده‌پژوهی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران؛
Email: setareh_6968@yahoo.com

** دانشیار گروه اقتصاد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران (نویسنده مسئول)؛
Email: r.bayat@soc.ikiu.ac.ir

*** استاد گروه مدیریت صنعتی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران؛
Email: fazli@soc.ikiu.ac.ir

**** دانشیار گروه آینده‌پژوهی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران؛
Email: e.keshavarz@soc.ikiu.ac.ir

***** استاد گروه فلسفه، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، ایران؛
Email: fathtaheri@hum.ikiu.ac.ir

فصلنامه مجلس و راهبرد، سال سی و یکم، شماره یکصد و هفدهم، بهار ۱۴۰۳

doi:10.22034/MR.2022.5406.5161

مقدمه

اشتغال یکی از شاخصه‌های بسیار مهم در کاهش فقر در سیستم‌های رفاه اجتماعی کشورهاست، زیرا این استراتژی می‌تواند به افراد محروم برای داشتن یک زندگی بهتر و در نهایت توسعه اجتماعی کمک کند (Wang, Chan and Han, 2019). طی یک دهه اخیر، معضل بیکاری مهم‌ترین چالش در کشور محسوب می‌شود اما مسئله مهم‌تر دیگر، آینده اشتغال و بازار کار در کشور است؛ چراکه دنیای امروز به شدت در حال تغییر و دگرگونی است و نیروی کار در آینده با دنیایی متفاوت از امروز روبه‌رو خواهد شد. در سایه این تغییرات، بسیاری از صاحب‌نظران معتقدند در دنیای متغیر کنونی، جوامعی موفق هستند که به خوبی فضای موجود و تعاملات آینده را بشناسند و بر مبنای آن چشم‌انداز، راهبردها و برنامه‌های عملیاتی اتخاذ کنند. از طرفی، بسترسازی برای ایجاد فضای مناسب کسب‌وکار در هر کشور، یکی از عوامل مهم در ایجاد اشتغال، رشد سرمایه‌گذاری‌ها، رونق و رشد اقتصادی و در نهایت افزایش رفاه مردم است (فلاح حقیقی و میرترابی، ۱۳۹۶).

اساس این پژوهش مبتنی بر پیش‌بینی آینده است؛ به عبارت دیگر تلاش شده تا با استفاده از روش‌های مدون آینده‌پژوهی، ساختار اشتغال و به تبع آن رفاه اجتماعی، ارزیابی شود. آینده‌پژوهی، اصول و روش‌های مطالعه و تصمیم‌گیری، طرح‌ریزی و اقدام درباره علوم و فناوری مرتبط با آینده است. آینده‌پژوهی، تفکرات فلسفی و روش‌های علمی و مدل‌های مختلف مطالعه آینده را به کار می‌گیرد و با استفاده از آنها، آینده‌های بدیل و احتمالی را ترسیم می‌کند و در واقع وسیله‌ای برای معماری هوشمندانه آینده است (دلیری، ۱۳۹۸). در آینده‌پژوهی، اولین و مهم‌ترین گام، تعیین پیش‌شران‌های کلیدی است تا بتوان بر پایه آن مسیر تغییرات را در جهت رسیدن به اهداف به‌درستی پیمود. این پیش‌شران‌ها مشابه فرمانی هستند که با تغییر جهت آن می‌توان جهت حرکت

اتومبیل را تغییر داد. اگرچه عوامل بسیار زیادی در حرکت اتومبیل نقش دارند، اما رها کردن فرمان در مسیر جاده پیش‌رو می‌تواند دیگر اجزا را که به خوبی کار می‌کنند، از بین ببرد. نادیده گرفتن پیشران‌های کلیدی در سیستم (با توجه به نقش و اهمیت آنها) می‌تواند تأثیر زیان‌باری بر کل سیستم مورد نظر گذارد. بنابراین لزوم شناسایی و توجه ویژه به این عوامل امری ضروری است (صدیقی و همکاران، ۱۳۹۸).

نتایج طرح آمارگیری نیروی کار بهار ۱۴۰۱ نشان می‌دهد که ۲/۹ درصد از جمعیت فعال (شاغل و بیکار)، بیکار بوده‌اند. بررسی روند تغییرات نرخ بیکاری حاکی از آن است که این شاخص، نسبت به فصل مشابه در سال قبل (بهار ۱۴۰۰)، ۴/۰ درصد افزایش یافته است. همچنین در بهار ۱۴۰۱، به میزان ۹/۴۰ درصد جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر از نظر اقتصادی فعال بوده‌اند، یعنی در گروه شاغلان یا بیکاران قرار گرفته‌اند. بررسی تغییرات نرخ مشارکت اقتصادی حاکی از آن است که این نرخ نسبت به فصل مشابه در سال قبل (بهار ۱۴۰۰) ۵/۰ درصد کاهش یافته است. جمعیت شاغلان ۱۵ ساله و بیشتر در این فصل ۲۳ میلیون و ۵۷۸ هزار نفر بوده که نسبت به فصل مشابه سال قبل ۹۸ هزار نفر کاهش داشته است. بررسی اشتغال در بخش‌های عمده اقتصادی نشان می‌دهد که در بهار ۱۴۰۱، بخش خدمات با ۲/۵۱ درصد بیشترین سهم اشتغال را به خود اختصاص داده است. در مراتب بعدی بخش‌های صنعت با ۷/۳۲ درصد و کشاورزی با ۰/۱۶ درصد قرار دارند. نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله حاکی از آن است که ۰/۲۴ درصد از فعالان این گروه سنی در بهار ۱۴۰۱ بیکار بوده‌اند. بررسی تغییرات فصلی نرخ بیکاری این افراد نشان می‌دهد، این نرخ نسبت به فصل مشابه در سال قبل (بهار ۱۴۰۰) ۹/۱ درصد افزایش یافته است. بررسی نرخ بیکاری گروه سنی ۱۸ تا ۳۵ ساله نیز نشان می‌دهد که در بهار ۱۴۰۱، ۶/۱۶ درصد از جمعیت فعال این گروه سنی بیکار بوده‌اند. این در

حالی است که تغییرات فصلی نرخ بیکاری این افراد نشان می‌دهد این نرخ نسبت به بهار ۱۴۰۰، به میزان ۰/۱ درصد افزایش یافته است. بررسی سهم جمعیت دارای اشتغال ناقص جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر نشان می‌دهد که در بهار ۱۴۰۱، ۷/۹ درصد جمعیت شاغل، به دلایل اقتصادی (فصل غیرکاری، رکود کاری، پیدا نکردن کار با ساعت بیشتر و...) کمتر از ۴۴ ساعت در هفته کار کرده و آماده برای انجام کار اضافی بوده‌اند. این در حالی است که ۳/۴۰ درصد از شاغلان ۱۵ ساله و بیشتر، بیش از ۴۹ ساعت در هفته کار کرده‌اند (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۱).

طی ۴۰ سال گذشته، اشتغال تمام‌وقت به روشی کمتر متداول برای کار زنان و مردان تبدیل شده است. بین سال‌های ۱۹۷۸ و ۲۰۱۸، نسبت مردانی که تمام‌وقت کار می‌کنند از ۹۵٪ به ۸۱٪ کاهش یافته است. در همین دوره، سهم زنانی که تمام‌وقت کار می‌کنند از حدود دوسوم به نصف کاهش یافته است (Curtin University, 2018). از این رو با توجه به آمار بالای نرخ بیکاری و به تبع آن فقر در کشور، کاهش نرخ مشارکت اقتصادی و به‌ویژه نرخ بالای بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی کشور، باید توجهی ویژه به ساختار اشتغال و سیاست‌گذاری در این راستا شود تا در آینده از خیل عظیم جمعیت تحصیل کرده جوای کار پشتیبانی و از بیکاری آنان جلوگیری شود. قاعدتاً تشدید بیکاری و مهم‌تر از آن بیکاری قشر تحصیل کرده می‌تواند تأثیر زیادی در توزیع ثروت و درآمد و همچنین افزایش فقر و کاهش سطح رفاه اجتماعی در جامعه داشته باشد. بنابراین افزایش نرخ بیکاری، آسیب مهمی برای کشور در سال‌های آتی خواهد گذاشت.

گفتنی است، تحقیقات اندکی در حوزه شناسایی و بررسی پیشران‌های اشتغال با استفاده از رویکرد تحلیل اثرات متقاطع صورت گرفته که اکثر این تحقیقات، تنها به شناسایی پیشران‌های کلیدی حوزه اشتغال پرداخته‌اند؛ اما در این پژوهش، محققان

تعیین پیشران‌های کلیدی مؤثر بر اشتغال و رفاه اجتماعی در کشور ایران... _____ ۳۳۹

به بررسی پیشران‌های کلیدی اشتغال در کنار مؤلفه رفاه اجتماعی پرداخته‌اند، در واقع می‌توان گفت اشتغالی مدنظر است که بتواند به تحقق مفهوم رفاه اجتماعی منجر شود. از این‌رو هدف از این پژوهش، شناسایی عوامل و پیشران‌های مهم اثرگذار بر آینده اشتغال و رفاه اجتماعی در کشور ایران با بهره‌گیری از رویکرد ماتریس اثرات متقاطع است و نگارندگان به دنبال پاسخگویی به این سؤال کلیدی هستند که چه عواملی به‌عنوان پیشران‌های کلیدی در وضعیت اشتغال و رفاه کشور مطرح است؟

۱. ادبیات نظری

۱-۱. مفهوم اشتغال

یکی از اهداف کلان توسعه در بیشتر کشورها و از جمله ایران، کاهش بیکاری و توسعه فعالیت‌های شغلی است. امروزه مسائل اشتغال و بیکاری به‌طور وسیع در مباحث اقتصادی کشورهای در حال توسعه و کشورهای پیشرفته صنعتی مطرح است. مسائل فوق‌زمانی که ابعاد آنها با مسائل اجتماعی درمی‌آمیزد، اهمیت بالاتری به خود می‌گیرد. مشکل ناشی از پدیده بیکاری و عدم اشتغال علاوه بر اینکه مشکلات اقتصادی را به دنبال دارد، منشأ بروز اختلالات رفتاری و کرداری در جامعه می‌شود (زنگانه و همکاران، ۱۳۹۹).

از طرفی، یکی از شرایط مهم برای موفقیت پایدار در اقتصاد کنونی، گسترش کسب‌وکارهای کوچک است که در تثبیت درآمدها، رشد اقتصادی و اشتغال جامعه نقش مهمی ایفا می‌کنند (Luo, 2000). به‌طوری‌که امروز اقتصاد کشورهای توسعه‌یافته بر محور کسب‌وکارهای کوچک و متوسط استوار است (ایزدخواه و اصغری‌زاده، ۱۳۸۸). بنابراین توسعه کسب‌وکارهای کوچک و متوسط و بنگاه‌های اقتصادی کوچک، ابزاری نیرومند برای شناخت فرصت‌هایی است که بهره‌گیری از

آنها می‌تواند باعث رفع مشکلاتی همچون اشتغال، کمبود نیروی انسانی خلاق و پویا، پایین بودن بهره‌وری، کاهش کیفیت محصولات و خدمات، رکود اقتصادی و افزایش رقابت شود (Landstrom, 2005).

اشتغال از اساسی‌ترین فعالیت‌های زندگی است؛ فرد باید شغلی را برگزیند و از طریق آن به امرار معاش بپردازد. وظیفه نقش و کار خاصی را که در برابر پاداش (حقوق و دستمزد) انجام شود شغل می‌گویند (مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۵). در فرهنگ لغت اقتصادی اشتغال عبارت است از خدمات انجام شده در قبال دریافت حقوق یا دستمزد تحت قرارداد. تعدادی از افراد در یک اقتصاد که خدمات را با انعقاد قرارداد ارائه می‌دهند (Hashimzade, Myies and Black, 2017). اشتغال رابطه حقوقی است که قانون کار تعریف می‌کند. اشتغال نوع خاصی از قرارداد کار بین کارفرما و کارمند تعریف می‌شود (Mann, 2018). همچنین، اشتغال شرایطی است که در آن تمام منابع اقتصادی هر کشور (و به‌طور خاص نیروی کار) به‌طور کامل به کار گرفته شود (Law, 2016). در این پژوهش، اشتغال به معنای انجام کاری معین در ازای دریافت مزد است، به‌نوعی که این مزد بتواند سطح معینی از رفاه، آسایش و امنیت خاطر را در افراد ایجاد کند.

به عقیده اقتصاددانان کلاسیک، بازار کار بازار رقابتی است که همواره در تعادل به‌سر می‌برد و نیروی انسانی موجود به‌طور کامل به‌وسیله دستگاه‌های تولید در بازار کار جذب می‌شوند؛ به‌طوری‌که هرگز بیکاری به‌وجود نمی‌آید. در این مدل، امکان پیدایش بیکاری غیرارادی وجود ندارد. کلاسیک‌های جدید مانند پیروان مکتب کلاسیک، موافق «سیاست عدم مداخله دولت» در اقتصاد است. پیروان مکتب کلاسیک جدید بحث انتظارات عقلایی را مطرح می‌کنند و معتقدند که سیاست‌های پیش‌بینی نشده در کوتاه‌مدت اغلب موجب تغییر تولید و اشتغال می‌شود و اطلاعات بازار کار کامل نیست

و با اصلاح و جستجوی شغل، بازار کار به تعادل می‌رسد. کینزین‌ها^۱ حامی دخالت دولت در مسئله اشتغال بودند. آنان معتقدند سطح اشتغال با میزان تولید و میزان تقاضای مؤثر (میزان خرید کالا و خدمات) ارتباط مستقیم دارد (سعدی و موسوی، ۱۳۹۲). در این پژوهش، از مدل‌ها و الگوهای اشتغالی که در این بخش به آنها خواهیم پرداخت، به جهت تعیین عوامل کلیدی مؤثر بر اشتغال استفاده شده است. در مدل اشتغالی که توبین و وانگ در سال ۲۰۱۶ ارائه کرده‌اند، به چند مؤلفه کلیدی در حوزه اشتغال اشاره شده است که عبارتند از: ابعاد اقتصادی، تکنولوژیک، اجتماعی و محیطی. در این مدل ونگ و توبن، هر یک از ابعاد را به دو بخش مثبت و منفی (اثرات مطلوب و نامطلوب) طبقه‌بندی کرده‌اند (Thoben and Wang, 2016).

در مدل دیگری از اشتغال که موحدی و همکاران مطرح کرده‌اند، به هفت مؤلفه کلیدی: حمایت‌های دولت (مالی و ایجاد تعاونی‌ها)، آگاهی اجتماعی - فرهنگی (ایجاد فرهنگ تعاون، ارتقای جایگاه تعاونی‌ها در میان دانش‌آموختگان و دانشجویان)، اعتقاد و باور در جهت ایجاد تعاونی‌ها (افزایش توانایی رقابت در بازار، ایجاد انگیزه فردی و اشتیاق و افزایش توانایی‌های فنی با تعاونی‌ها)، حمایت از کارآفرینی و خوداشتغالی (توسعه کسب‌وکارهای کوچک، حمایت از مشاغل کارآفرینانه و خوداشتغالی‌ها)، خدمات آموزشی و مشاوره‌ای (ارائه خدمات آموزشی برای راه‌اندازی کسب‌وکار و مشاوره در جهت مدیریت کسب‌وکار)، حمایت‌های مالی و بودجه‌ای (اعطای اعتبار و تسهیلات برای ایجاد کسب‌وکار) و حمایت‌های اجتماع (حمایت رسانه‌ها از کسب‌وکارها، حمایت در جهت ایجاد بازار برای کسب‌وکارهای کوچک) توجه شده است (موحدی، لطیفی و فتحی، ۱۳۹۱). در الگوی اشتغال اکراین که پاتیکا و همکاران در سال ۲۰۲۱ مطرح کرده‌اند، دو بعد ذهنی و عینی در نظر

---

1. John Maynard Keynes

گرفته شده است. عوامل ذهنی (فردی) شامل سن، جنسیت، تحصیلات، ویژگی‌های حرفه‌ای و شخصی، توانایی خوداشتغالی، وضعیت سلامت و ... است و عوامل عینی شامل عوامل اجتماعی (محل اقامت، دستمزد، طول عمر، جمعیت، مهاجرت و ...)، عوامل اقتصادی (تولید ناخالص داخلی، سرمایه‌گذاری، صادرات و واردات و ...)، عوامل سیاسی (ثبات سیاسی، سیاست‌های مالیاتی، جنگ‌های داخلی و ...) و عوامل نهادی (عملکرد نهادهای اقتصادی، مدیریت غیرمتمرکز و ...) است (Patyka et al., 2021).

۲-۱. مفهوم رفاه اجتماعی

از قرن هجدهم، جرمی بنتام و دیوید هیوم، رفاه را مترادف با بهره‌مندی یا مطلوبیت و به‌منزله خیر و خوشبختی تعریف کردند، پیگو^۱ (۱۹۶۵) نیز آن را مقوله کمی قابل اندازه‌گیری با پول و مرتبط با آمال و آرزوهای فرد در نظر گرفت و سولر^۲ (۱۹۷۴) بر ترجیحات و تمایلات فرد تأکید کرد. جان راولز^۳ (۱۹۷۲) هم رفاه را عادلانه بودن توزیع منابع می‌داند. فیتز پاتریک رفاه اجتماعی را در معنایی بسیار وسیع در نظر می‌گیرد و آن را شادکامی، تأمین ترجیحات و نیازها، رهایی و مقایسه‌های نسبی که هر فرد از نظر رفاه خود با دیگران دارد، تعریف می‌کند (فیتز پاتریک، ۱۳۸۳). از طرف دیگر، از بین رفتن فقر و محرومیت، مجموعه‌ای از خدمات و مؤسسه‌های اجتماعی با هدف دستیابی افراد به زندگی مطلوب، درجاتی از بهبود اجتماعی در وضعیت افراد، بازار کار و دستمزد و اوضاع مادی، اشتغال و پرداخت کمک هزینه‌های اجتماعی از جمله ابعاد رفاه اجتماعی محسوب می‌شود (ابراهیمی، ۱۳۹۴).

1. Pigou Arthur Cecil

2. Suler

3. John Rawls

۳-۱. آینده پژوهی

آینده پژوهی، اصول و روش‌های مطالعه و سپس تصمیم‌گیری، طرح‌ریزی و اقدام در خصوص علوم و فنون مرتبط با آینده است. آینده پژوهی، تفکرات فلسفی و روش‌های علمی و مدل‌های مختلف بررسی و مطالعه آینده را مطرح و با استفاده از آنها آینده بدیل و احتمالی را ترسیم می‌کند (قاسمی و قبادیان، ۱۳۹۴). آینده پژوهی مشتمل بر مجموعه تلاش‌هایی است که با استفاده از تجزیه و تحلیل منابع، الگوها و عوامل تغییر یا ثبات، به تجسم آینده‌ای بالقوه و برنامه‌ریزی برای آنها می‌پردازد (محیط، ۱۳۹۶).

۴-۱. تحلیل اثرات متقابل / ساختاری

یکی از محدودیت‌های اساسی روش‌های پیش‌بینی آینده مثل روش‌های شهودی (امثال مصاحبه‌ها، فنون دلفی، جلسات طوفان فکری و غیره که عمدتاً مبتنی بر نظرها و بینش نخبگان) این است که آنها، رویدادها و روندها را یک‌به‌یک پیش‌بینی می‌کنند، بدون اینکه به تأثیرات احتمالی آنها بر یکدیگر اشاره کنند، در حالی که اغلب رویدادها و روندها کم‌وبیش و به‌گونه‌ای با یکدیگر مرتبط هستند. توجه به روابط متقابل میان این رویدادها و روندها می‌تواند در ارتقای صحت و دقت پیش‌بینی‌های آینده مؤثر باشد. در پاسخ به این نیاز و رفع کاستی‌های موجود در دیگر روش‌ها، مفهوم تأثیر متقابل را هلمر و گوردون^۱ مطرح کردند. این روش از این پرسش ساده به‌دست آمد که «آیا پیش‌بینی آینده می‌تواند مبتنی بر تأثیرات احتمالی متقابل اتفاقات آینده بر یکدیگر باشد؟» روش تحلیل ساختاری با بهره‌گیری از مفهوم تحلیل اثرات متقابل میان متغیرها، به‌دنبال مشخص کردن متغیرهای کلیدی (آشکار یا پنهان) به‌منظور دریافت نظرها و تشویق مشارکت‌کنندگان و ذی‌نفعان در مورد جوانب و رفتارهای پیچیده و غیرقابل پیش‌بینی یک سیستم است (علی بیگی و همکاران، ۱۳۹۶).

---

1. Helmer and Gordon

۲. اهداف پژوهش

۲-۱. هدف اصلی

تعیین پیشران‌های کلیدی مؤثر بر اشتغال و رفاه اجتماعی در کشور ایران.

۲-۲. اهداف فرعی پژوهش

- تعیین مؤلفه‌های تأثیرگذار بر آینده اشتغال و رفاه اجتماعی کشور ایران؛
- تعیین متغیرهای تأثیرپذیر در آینده اشتغال و رفاه اجتماعی کشور ایران؛
- تعیین متغیرهای دوجبهی در آینده اشتغال و رفاه اجتماعی کشور ایران؛
- تعیین متغیرهای تنظیمی در آینده اشتغال و رفاه اجتماعی کشور ایران؛
- تعیین متغیرهای مستقل در آینده اشتغال و رفاه اجتماعی کشور ایران.

۳. پیشینه پژوهش

در این بخش از پژوهش به بررسی آثار و مقالات اخیر در حوزه اشتغال در داخل و خارج از کشور خواهیم پرداخت. دلیری (۱۳۹۸) در پژوهش خود با عنوان «آینده‌پژوهی اشتغال و بیکاری با رویکرد سیاست‌های کلی اشتغال» تلاش کرده تا آینده اشتغال استان گلستان را با استفاده از روش آینده‌پژوهی پیش‌بینی کند. در این پژوهش برای تحلیل آینده نرخ بیکاری در استان گلستان در سه حالت خوش‌بینانه، بدبینانه و حد متوسط در طرف عرضه نیروی کار و آینده‌های ممکن یازده‌گانه در طرف تقاضای نیروی کار، معرفی شده که براساس آن نرخ بیکاری برای استان گلستان تا افق ۱۴۰۵ پیش‌بینی شده است. عنابستانی و حسینی کهنوج (۱۳۹۷) در پژوهش «تحلیل پیشران‌های کلیدی مؤثر بر اشتغال‌زایی فعالیت‌های کشت و صنعت در مناطق روستایی شهرستان جیرفت» با استفاده از روش دلفی و در قالب

تعیین پیشران‌های کلیدی مؤثر بر اشتغال و رفاه اجتماعی در کشور ایران... _____ ۳۴۵

نرم‌افزار میک‌مک، عوامل از بعد تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مورد آزمایش قرار گرفته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد متغیرهای نوسان محصولات کشاورزی، تخصیص یارانه به سرمایه‌گذاران و حمایت از کارآفرینان، همراهی سازمان امور مالیاتی، کاهش هزینه‌های تولیدی اعضا و توسعه زنجیره‌های تأمین محصولات و فراورده‌های گوناگون کشاورزی به ترتیب بیشترین میزان تأثیرگذاری نسبت به سایر متغیرها را داشتند.

عالی‌پور و عنایتی (۱۳۹۹) در پژوهش «طراحی مدل آینده بازار کار در افق ۱۴۰۴ با رویکرد جهادی و اقتصاد مقاومتی» نشان می‌دهند که ایجاد شهرک‌های صنعتی کوچک و کارگاه‌های تولیدی بومی در استان، جلوگیری از هجوم واردات به استان و توسعه فرهنگ مصرف‌گرایی و نیازسنجی در نظام آموزشی استان مازندران، به ترتیب بیشترین اثرگذاری را در بازار کار مازندران در راستای افق ۱۴۰۴ خواهد داشت. در پژوهشی دیگر، هزار جریبی و سبحانی (۱۳۹۷) به بررسی راهبردهای سیاستگذاری جوانان در ایران پرداخته‌اند و چالش‌های بازار کار را با استفاده از مدل SWOT شناسایی کرده‌اند. فرصت‌ها و تهدیدهای بازار کار ایران به چهار مقوله اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و جغرافیایی و نقاط قوت و ضعف در سه مقوله اقتصادی، سیاستی و نیروی انسانی طبقه‌بندی شده است. مرادی و مرادی آورزمان (۱۳۹۴) به بررسی عوامل مؤثر بر اشتغال پایدار شرکت‌های تعاونی در نه‌اوند پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد که به ترتیب عوامل تسهیلات بانکی، قوانین و مقررات بانکی، جذب سرمایه‌گذار، فرهنگ کار گروهی و حمایت و نظارت دولت بیشترین تأثیر را بر اشتغال پایدار نه‌اوند دارد.

سعدی و موسوی (۱۳۹۲) به بررسی عوامل و سیاست‌های مؤثر بر اشتغال نیروی کار پرداخته و نشان دادند که در کوتاه‌مدت می‌توان با استفاده از تسهیلات و تحریک تولید، اشتغال را افزایش داد اما مهم‌ترین عامل ایجاد اشتغال در بلندمدت سرمایه‌گذاری و به تبع آن، رشد اقتصاد شناسایی شده است. در پژوهشی مشابه،

زنگنه و همکاران (۱۳۹۹) به شناسایی و اولویت‌بندی ابعاد و مؤلفه‌های اشتغال پایدار با تأکید بر سیاست‌های کلی اشتغال پرداخته و عوامل اثرگذار بر اشتغال را در پنج بعد اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، محیط زیست و تکنولوژی طبقه‌بندی کردند. شرفی و همکاران (۱۳۹۸) نیز در پژوهش «شناسایی عوامل مؤثر در اشتغال با رویکرد کارآفرینی پایدار مبتنی بر سیاست‌های کلی اشتغال، ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری» با تحلیل داده‌ها نشان دادند عوامل ساختاری و نهادی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، زیست‌محیطی، آموزش و تکنولوژیکی در اشتغال با رویکرد کارآفرینی پایدار در بخش کشاورزی اثرگذارند. جعفری و همکاران (۱۳۹۵)، در مطالعه خود نتیجه‌گیری کردند که متغیر زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی بر اشتغال در ایران مؤثرند و در بین متغیرهای زیرساخت اقتصادی، بخش حمل‌ونقل، انرژی و ارتباطات به ترتیب درجه اثربخشی بر متغیر اشتغال اثر مثبت دارند، همچنین در بخش زیرساخت‌های اجتماعی بخش گردشگری، تأمین اجتماعی، مسکن، بهداشت، نفت و آموزش به ترتیب بیشترین اثر مثبت را بر اشتغال می‌گذارند.

در پژوهش پاتیکا^۱ و همکاران (۲۰۲۱) به بررسی عوامل مؤثر بر اشتغال در کشور اوکراین پرداخته شده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد عواملی مانند سن، جنسیت، میزان تحصیلات، تجربه و ... در کنار عوامل اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و زیرساختی بر اشتغال در کشور اوکراین اثرگذار است. ناجری و گانو^۲ (۲۰۲۰) در پژوهش خود نشان می‌دهد که کنترل فساد بر سهولت انجام تجارت تأثیر مثبت می‌گذارد؛ لذا تدوین سیاست‌هایی برای جلوگیری از فساد، افزایش تولید ناخالص داخلی را تشویق می‌کند. افزایش تولید ناخالص داخلی محرک مثبتی برای

1. Patyka

2. Nageri and Gunu

راه‌اندازی مشاغل و ایجاد اشتغال خواهد بود. تاران و نگوین^۱ (۲۰۱۹) پژوهشی با عنوان «شناسایی عوامل مؤثر بر کارایی تجارت بنگاه‌های کوچک و متوسط (SME): شواهدی از ویتنام» را به انجام رساندند. نتایج نشان داد که سه عامل کسب‌وکارها و مشاغل را تحت تأثیر قرار می‌دهد: ۱. گروهی از عوامل نهادی، سیاست‌گذاری و زیرساختی؛ ۲. گروهی از عوامل مرتبط با شرکت‌ها و ۳. گروهی از عوامل مرتبط با محیط خارجی و پیرامونی کسب‌وکارها. بنی‌روبین^۲ و همکاران (۲۰۲۰) به تعیین استراتژی ایدئال در تسهیل اشتغال برای افزایش سرمایه‌گذاری عمومی در منطقه ملاوی با استفاده از روش SWOT پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که ارائه سیاست‌های خاص مرتبط با فناوری‌های نوین به اشتغال و اقدام‌های دولت به‌منظور افزایش سرمایه‌گذاران، جمع‌آوری داده‌های مربوط به منابع و امکانات، استفاده مؤثر و کارآمد از بودجه، ساخت پایگاه داده‌ای بازار کار و ایجاد بانک اطلاعاتی از کارکنان ماهر و آموزش‌دیده می‌تواند سطح اشتغال را افزایش دهد.

ترزویو^۳ (۲۰۱۹) به بررسی عوامل مؤثر بر اشتغال در بلغارستان پرداخته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بلغارستان با مشکلات جدی در تضمین نیروی کار باکیفیت از متخصصان با تحصیلات متوسطه، متخصصان بازار کار با مهارت‌های لازم و توانایی کار با فناوری‌های مدرن مواجه است. خروج متخصصان از کشور، علاوه بر مهاجرت مستمر جوانان، یکی از مشکلات جدی بازار کار در سال‌های آینده خواهد بود. رافایل و روجیلیو^۴ (۲۰۱۹)، در مطالعه تقاضای اشتغال در صنایع کارخانه‌ای مکزیک با استفاده از آمار و اطلاعات سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۰۷ و ۱۹ زیربخش صنایع

---

1. Taran and Nguyen

2. Benirobin

3. Terziev

4. Rafael and Rogelio

کارخانه‌ای و روش پانل دیتا نتیجه‌گیری می‌کنند که کشش تقاضای اشتغال نسبت به دستمزد منفی و فقط در اشتغال تخصصی با معنی است و بهره‌وری نیروی کار و صادرات به ترتیب تأثیر منفی و مثبت بر تقاضای اشتغال دارند. نیو مارک^۱ (۲۰۱۸)، در مطالعه ارتباط بین حداقل دستمزد و اشتغال در آمریکا، ابتدا به صورت تاریخی می‌پردازد و در ادامه از جنبه نظری بحث را ادامه می‌دهد و نشان می‌دهد که در زمان حداقل دستمزد چگونه کارگران به جستجوی شغل می‌پردازند و در نهایت با افزایش حداقل دستمزد در آمریکا در دوره‌های بعد به سایر کشورها هم سرایت می‌کند یعنی افزایش حداقل دستمزد در آمریکا به سایر کشورها نیز منتقل خواهد شد. ونگ و همکاران^۲ (۲۰۱۹) در پژوهش «تأثیرات سیستم رفاه اجتماعی بر وضعیت اشتغال گروه‌های کم‌درآمد در شهرهای چین» به اهمیت استراتژی کاهش فقر و مسئله «وابستگی به رفاه» در میان گروه‌های کم‌درآمد در شهرهای چین پرداخته‌اند.

کوهن^۳ (۲۰۱۷) در پژوهش «تأثیر سیاست‌های رفاهی و استخدامی بر مهاجرت و بیکاری»، به بررسی ارتباط بین مهاجرت و بیکاری محلی براساس سه مقصد مهاجرپذیر؛ یونان، آلمان و ایالات متحده می‌پردازد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که هر سه کشور با سیاست‌های مختلف رفاهی و استخدامی که در هر یک از آنها به وجود آمده، همبستگی بالایی بین این دو شاخص ایجاد کرده‌اند. در یونان، جایی که سیاست رفاه و اشتغال، تقویت شده است؛ رابطه مثبتی بین شاخص‌ها وجود دارد. آلمان که سیاست محافظه‌کارانه‌ای را برای تشویق اشتغال در پیش گرفته است، رابطه منفی بین این دو شاخص مشاهده می‌شود. در مقابل، ایالات متحده سیاست لیبرال مهاجرت را اجرا می‌کند که ارتباط دوسویه‌ای بین شاخص‌ها ایجاد می‌کند.

1. Neumark

2. Wang, Chan and Han

3. Cohen

۴. روش‌شناسی

پژوهش حاضر به‌لحاظ هدف از نوع پژوهش‌های کاربردی، براساس ماهیت داده‌ها با روش‌های جدید علم آینده‌پژوهی، در گروه تحقیقات اکتشافی و تحلیلی قرار دارد که با به‌کارگیری ترکیبی از مدل‌های کمی و کیفی انجام گرفته است. جامعه هدف در این پژوهش مسئولان اشتغال و رفاه اجتماعی در وزارت کار، تعاون و رفاه اجتماعی کشور و همچنین محققان و پژوهشگران حوزه اشتغال و رفاه در مؤسسه عالی پژوهشی تأمین اجتماعی هستند. در مرحله نخست (بخش کیفی) ابتدا به‌منظور تعریف مسئله و شناسایی ابعاد و جنبه‌های مختلف موضوع پژوهش از روش اسنادی استفاده شده است، سپس برای شناسایی سایر عوامل مؤثر بر اشتغال و رفاه از ابزار مصاحبه و پرسشنامه باز استفاده شده است. در فاز اول پژوهش، پس از مصاحبه با ۲۲ نفر از صاحب‌نظران و خبرگان حوزه اشتغال و رفاه وزارت کار و سازمان‌های تابعه، پژوهش به اشباع نظری رسید و فرایند مصاحبه متوقف شد. همچنین محققان در راستای تعمیم‌پذیری نتایج مطالعه به سراسر کشور از سازمان‌های زیرمجموعه وزارت کار در بعضی شهرستان‌ها (اداره کار، تعاون و رفاه اجتماعی استان کرمانشاه و همدان) نیز بهره گرفته‌اند. در گام دوم، پس از احصای عوامل و مؤلفه‌های کلیدی اثرگذار بر آینده اشتغال و رفاه کشور، عوامل در قالب ماتریس اثرات متقابل طراحی و در میان خبرگان توزیع شد و از ایشان خواسته شد تا در چارچوب ماتریس اثرات متقابل بر مبنای میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری متغیرها با استفاده از اعدادی در طیف ۰ تا ۳ امتیازدهی کنند. در این امتیازدهی ۰ به‌منزله بدون تأثیر، ۱ به‌منزله تأثیر ضعیف، ۲ به‌منزله تأثیر متوسط و ۳ به‌معنای تأثیر زیاد است. سپس امتیازها در ماتریس متقاطع وارد شد تا با استفاده از نرم‌افزار آینده‌پژوهی میکمک اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها بر یکدیگر سنجیده شود، سپس درنهایت با تحلیل

و تفسیر خروجی نرم‌افزار میک‌مک پیش‌ران‌های کلیدی اثرگذار بر وضعیت آینده اشتغال و رفاه اجتماعی در کشور مشخص شد.

۵. یافته‌های پژوهش

با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی، داده‌های حاصل از فاز اول روش دلفی، طبقه‌بندی شد. بدین صورت که ابتدا تمامی داده‌ها و مفاهیم اصلی از متن مصاحبه‌ها استخراج شد و این عناوین کدهای باز را تشکیل دادند، سپس چند کد باز با مفاهیم مشابه در یک کد مفهومی (متغیر) طبقه‌بندی شد. در این پژوهش، ابتدا ۹۷ کد اولیه استخراج شد و سپس در ۱۴ کد مفهومی نظام بانکی، نظام پرداخت‌ها، فضای سرمایه‌گذاری، ساختار اقتصادی، نظام آموزشی، عدالت اجتماعی، نظام فرهنگی و اجتماعی، منابع انسانی، قوانین و مقررات، سیاست‌گذاری، روابط بین‌المللی، تکنولوژی، فضای کسب‌وکار و نظام رفاهی جای گرفتند. این عوامل به شرح جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. مقوله‌بندی کدهای اولیه استخراج شده از مصاحبه‌ها

متغیرها	شاخص‌های اولیه
نظام بانکی	مقررات و ضوابط دریافت تسهیلات بانکی
	شرایط و روش بازپرداخت تسهیلات
	عدم تمکین بانک‌ها از سیاست‌های اشتغال‌زای دولت
	میزان کارمزد و بهره وام کسب‌وکار
	عدم شفافیت در ساختار بانک‌ها
	فقدان نظارت بر منابع مالی و عملکرد بانک‌ها

متغیرها	شاخص‌های اولیه
نظام پرداخت‌ها	پرداخت یارانه به دستمزدها برای به‌کارگیری بیکاران در صنعت
	عدم کفایت مزدی شاغلان کشور
	وجود نظام دستمزد دو قسمتی در آینده بازار کار
	تدوین سیاست‌های نادرست در تعیین حداقل دستمزد
	افزایش مستمر شکاف میان نرخ تورم و حداقل دستمزدها
	عدم تناسب میان میزان کار و مزد دریافتی
قوانین و مقررات	چسبنده بودن قانون کار و ناهماهنگی آن با شرایط روز کشور
	جایگزینی مقررات‌زدایی به‌جای مقررات‌زایی در ساختار کسب‌وکارها
	تشریفات دیوان‌سالار در راه‌اندازی کسب‌وکار (فرایند اخذ مجوز، ثبت برند و ...)
	عدم شفافیت و وجود فساد اداری
	بی‌ثباتی قوانین و مقررات مربوط به تولید و سرمایه‌گذاری
	اصلاح قوانین صادرات و واردات و قوانین گمرکی
سرمایه‌گذاری	ضعیف بودن سه‌جانبه‌گرایی در تدوین قوانین کار
	جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی در بخش‌های مختلف تولید
	میزان ریسک سرمایه‌گذاری در صنعت
	فقدان فضای امن به جهت سرمایه‌گذاری در کشور (بیمه سرمایه‌گذار و ...)
	ضعف بازار سرمایه در بخش تأمین مالی
	فرار سرمایه‌ها از ایران
روابط بین‌المللی	شکل‌گیری مناسبات جدید منطقه‌ای
	تحریم‌های بین‌المللی
	سایه جنگ و عدم امنیت در کشور
	عضویت در سازمان‌های اقتصادی منطقه‌ای و بین‌المللی
	روابط پرتنش ایران در سطح بین‌المللی

متغیرها	شاخص های اولیه
فضای کسب و کار کشور	تقویت بازار مصرف کالاهای داخلی و حمایت از تولید
	حرکت تدریجی از سمت اشتغال رسمی به اشتغال غیررسمی در آینده
	بروز و ظهور بنگاه های چندملیتی در آینده کشور
	احیای صنایع اشتغال زا در کشور
	وجود مناطق آزاد تجاری و اقتصادی در کشور
	سودآور بودن حوزه های غیرمولد اقتصادی و مشاغل کاذب
	فقدان بنیادهای تولیدی در شهرهای کوچک و روستاها
	عرضه کالاهای خارجی قاچاق در بازار داخلی
ساختار اقتصادی	تفوق دولت بر اقتصاد کشور
	نرخ تورم
	میزان درآمد سرانه افراد
	وجود انحصار در برخی صنایع و حوزه های اقتصادی
	تولید ناخالص داخلی غیرنفتی
	ثبات شاخص های اقتصادی
	نوسان های نرخ ارز
نظام فرهنگی و اجتماعی	علاقه به استخدام رسمی و دولتی
	تغییر سبک زندگی و الگوهای اشتغال در آینده
	وجود آزادی های اجتماعی برای انتخاب شغل در جامعه
	تغییر نگرش افراد جامعه به کارآفرینان و تولیدکنندگان
	تقویت فرهنگ کسب و کار و کارآفرینی در کشور
	ارتقای روحیه مطالبه گری و عدالت خواهی در میان اقشار مختلف جامعه
	فقدان نگاه ارزشی به کار
	عدم پذیرش مسئولیت های اجتماعی توسط کارفرمایان

متغیرها	شاخص‌های اولیه
نظام آموزشی	انطباق میان رشته‌های آموزشی و نیاز بازار کار
	ارائه خدمات مشاوره‌ای برای ورود به بازار کار
	ارائه آموزش‌های تخصصی بازار کار توسط مراکز فنی و حرفه‌ای
	عدم تناسب بین ظرفیت فعلی پذیرش دانشجو در دانشگاه و نیازهای آتی بازار کار
	رواج مدرک‌گرایی
تکنولوژی	تقسیم یک جایگاه شغلی بین چندین نفر در آینده به دلیل ورود ربات‌ها
	دسترسی به فناوری‌های نوین صنعتی جهان در جهت ارتقای بهره‌وری نیروی کار
	افزایش سهم مشاغل اطلاعاتی و برجسته شدن کسب‌وکارهای پلتفرم در آینده بازار کار
	کاهش ساعات کاری نیروی انسانی به دلیل ورود تکنولوژی در آینده
	حمایت از مشاغل دانش‌بنیان و فناوری‌محور
	ناآشنایی واحدهای تولیدی با تکنولوژی‌های روز تولید
	فراهم‌سازی زیرساخت‌های شبکه و فناوری اطلاعات به منظور راه‌اندازی کسب‌وکارها
	بهره‌گیری از تکنولوژی‌های نوین داخلی در جهت ایجاد اشتغال
سیاست‌گذاری	عدم ابتناء سیاست‌های اشتغال بر موازین علمی و تحقیقاتی
	ناهماهنگی و تناسب میان سیاست‌های لایه‌های کلان و برنامه‌های عملیاتی
	جایگزینی مفهوم سیاست اقتصادی به جای اقتصاد سیاسی
	عدم شفافیت آمار و اطلاعات بازار کار
	گسست سیاست‌های اشتغال و عدم هم‌افزایی میان سیاست‌ها
	انحراف از سیاست‌ها و برنامه‌های بازار کار در فاز اجرا
	نظارت دولت بر اجرای درست سیاست‌ها
	تهیه اطلس جامع اشتغال کشور
	توجه به نخبگان اقتصادی کشور در سیاست‌گذاری‌ها

شاخص های اولیه	متغیرها
تغییرات دموگرافیک و جمعیتی (بسته شدن پنجره جمعیتی جوانان در آینده)	منابع انسانی
افزایش سن ورود به بازار کار در آینده و کاهش بهره‌وری نیروی کار	
کمبود نیروی انسانی ماهر و متناسب با بازار کار	
حمایت از زنان برای ایجاد کسب‌وکارهای کوچک و متوسط (SME) در حوزه مشاغل خانگی	
ورود مجدد بازنشستگان به بازار کار و اشغال جایگاه‌های شغلی	
مهاجرت نیروی کار متخصص و خروج از بازار داخلی	
جایگزینی ضوابط به‌جای روابط در انتخاب نیروی کار	
کاهش فرزندآوری و کاهش نیروی کار در آینده	
سلامت جسمی و روحی نیروی کار	نظام رفاهی
امنیت شغلی نیروی انسانی سازمان‌ها	
بالا بودن نرخ بیکاری دهک‌های پایین درآمدی	
بی‌کیفیت و ناپایدار بودن مشاغل برای دهک‌های پایین درآمدی	
تضعیف درآمد سرانه افراد به‌ویژه در دهک‌های پایین درآمدی	
ایجاد و گسترش صندوق‌های حمایت از شاغلان مانند صندوق‌های بازنشستگی و تعاونی	
سرکوب دستمزد نیروی کار و اجبار سیستم رفاهی به حمایت بیشتر اقشار ضعیف بودن سیستم مساعدت‌های اجتماعی در جهت توانمندسازی اقشار ضعیف	
مفهوم کار شایسته و حفظ کرامت و عزت نفس افراد	
برابری حقوق و دستمزد در زنان و مردان در برابر کار هم‌ارزش	عدالت اجتماعی
روند نزولی ضریب جینی در آینده	
توزیع عادلانه امکانات و منابع مالی در میان اقشار و مناطق مختلف کشور	
تقسیم بهنجار فرصت‌های شغلی	
عدم عدالت مزدی در کشور	
طرد اقتصادی، اجتماعی و قومیتی گروه‌های خاص (زنان سرپرست خانوار و ...) از بازار کار	

مأخذ: یافته‌های تحقیق.

۵-۱. تحلیل کلی سیستم

عوامل مستخرج از مصاحبه با بهره‌گیری از روش تحلیل اثرات متقابل / ساختاری با استفاده از نرم‌افزار میک‌مک مورد مطالعه و تحلیل قرار گرفتند. براساس تعداد متغیرها ابعاد ماتریس اثرات متقابل ۱۴*۱۴ است. تعداد تکرارها دوبار در نظر گرفته شده است. میزان پرشدگی ماتریس ۷۹/۵۹٪ است که نشان‌دهنده ضریب خوبی است. از مجموعه ۱۵۶ رابطه قابل‌ارزیابی در ماتریس ۴۰ رابطه عدد صفر، ۳۵ رابطه عدد یک، ۵۴ رابطه عدد دو و ۶۷ رابطه عدد سه بوده است. از طرف دیگر ماتریس براساس شاخص‌های آماری از مطلوبیت و بهینه‌شدگی ۱۱۰ و ۱۰۰ درصد برخوردار بوده که حاکی از روایی بالای پرسشنامه و پاسخ‌های آن است.

جدول ۲. تحلیل اولیه داده‌های ماتریس اثرات متقابل

مقدار	شاخص
۱۴	ابعاد ماتریس
۲	تعداد تکرارها
۴۰	تعداد صفرها
۳۵	تعداد یک
۵۴	تعداد دو
۶۷	تعداد سه
۱۵۶	جمع
۷۹/۵۹٪	درجه پرشدگی

مأخذ: همان.

جدول ۳. درجه مطلوبیت و بهینه‌شدگی ماتریس

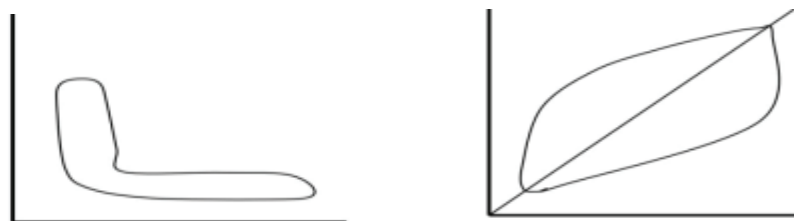
تأثیرپذیری	تأثیرگذاری	چرخش
۹۶٪	۱۱۰٪	۱
۹۸٪	۱۰۰٪	۲

مأخذ: همان.

۲-۵. ارزیابی پلان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری متغیرها

نحوه توزیع و پراکنش متغیرها در صفحه پراکندگی، حاکی از میزان پایداری یا ناپایداری سیستم است. در روش شناسی و تحلیل میک‌مک در مجموع دو نوع پراکنش تعریف شده که به نام سیستم‌های پایدار و ناپایدار معروفند. در سیستم‌های پایدار، پراکنش متغیرها به صورت L است. چنانچه متغیرها از سمت محور مختصات به سمت انتهای نمودار و در حوالی آن پخش شده باشند، سیستم ناپایدار است.

شکل ۱. شکل شماتیک سیستم‌های پایدار و ناپایدار

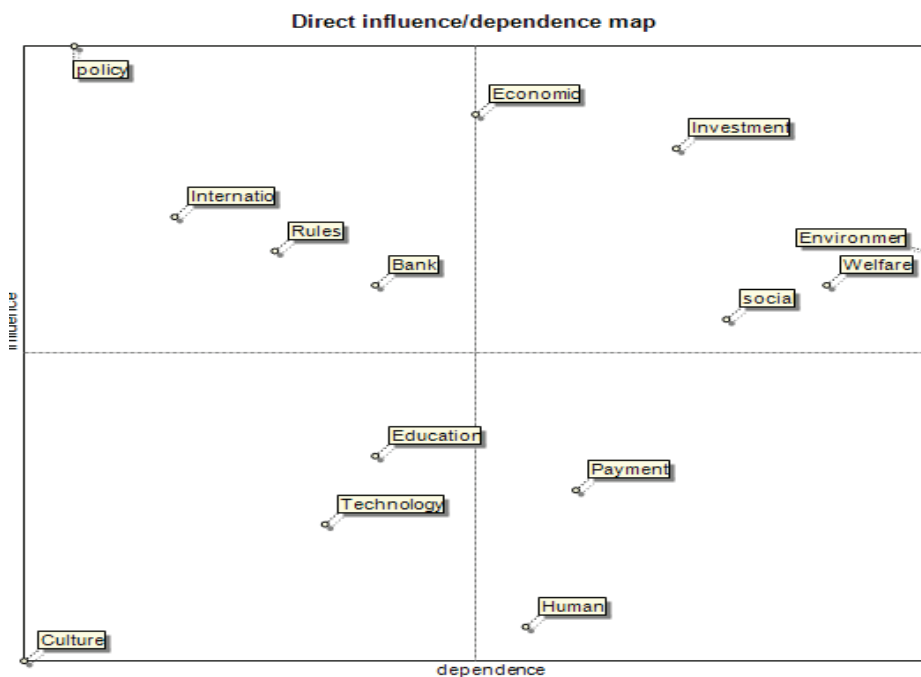

سیستم‌های پایدار

سیستم‌های ناپایدار

مأخذ: پورسهراب، ۱۳۹۴.

نمودار ۱. پراکندگی متغیرها براساس تأثیرات مستقیم متغیرها

مأخذ: یافته‌های تحقیق.

آنچه از وضعیت صفحه پراکندگی متغیرها می‌توان دریافت، وضعیت ناپایداری سیستم است. در این سیستم می‌توان پنج نوع متغیر را جستجو کرد که عبارتند از: متغیرهای تأثیرگذار، متغیرهای دووجهی (متغیرهای ریسک و متغیرهای هدف)، متغیرهای تنظیمی، متغیرهای تأثیرپذیر یا نتیجه سیستم و متغیرهای مستقل.

۳-۵. ارزیابی تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم متغیرها

جدول ۴. میزان اثرات مستقیم متغیرها

ردیف	متغیر	میزان تأثیرگذاری	میزان تأثیرپذیری
۱	سیاستگذاری	۹۴۹	۵۰۲
۲	ساختار اقتصادی	۸۹۳	۷۲۶
۳	سرمایه‌گذاری	۸۶۵	۸۳۷
۴	روابط بین‌المللی	۸۱۰	۵۵۸
۵	قوانین و مقررات	۷۸۲	۶۱۴
۶	محیط کسب‌وکار	۷۸۲	۹۷۷
۷	نظام بانکی	۷۵۴	۶۷۰
۸	نظام رفاهی	۷۵۴	۹۲۱
۹	عدالت اجتماعی	۷۲۶	۸۶۵
۱۰	نظام آموزشی	۶۱۴	۶۷۰
۱۱	نظام پرداخت‌ها	۵۸۶	۷۸۲
۱۲	تکنولوژی	۵۵۸	۶۴۲
۱۳	منابع انسانی	۴۷۴	۷۵۴
۱۴	نظام فرهنگی - اجتماعی	۴۴۶	۴۷۴

مأخذ: همان.

۱-۳-۵. متغیرهای دووجهی

ناحیه ۱ به متغیرهای راهبردی یا دووجهی تعلق دارد که به صورت بسیار تأثیرگذار و بسیار تأثیرپذیر عمل می‌کنند و در قسمت شمال شرقی نمودار ۱ قرار می‌گیرند. هم قابل دستکاری و کنترل هستند و هم بر پویایی و تغییر سیستم تأثیر می‌گذارند؛ یعنی شاخص‌های ناپایداری را تشکیل می‌دهند. در برخی از منابع به عنوان متغیرهای اعتماد از آنها نام برده شده است. متغیرهایی که بالای خط قطری این ناحیه قرار

می‌گیرند، متغیرهای «ریسک» نامیده می‌شوند؛ زیرا ظرفیت تبدیل شدن به بازیگران کلیدی را دارند؛ یعنی به سرعت تغییرات بر آنها اثر می‌گذارند و آنها نیز این تغییرات را خیلی سریع به متغیرهای وابسته در ناحیه منتقل می‌کنند. متغیرهایی که زیر خط قطری این ناحیه قرار می‌گیرند، متغیرهای «هدف» نامیده می‌شوند و نتایج سیستم را به نمایش می‌گذارند. به عبارت دیگر، با دستکاری این متغیرها سیستم تغییرات تکاملی را در پیش خواهد گرفت. متغیرهای دوجهی ظرفیت بسیار بالایی برای تبدیل شدن به متغیرهای کلیدی سیستم را دارند که تعداد زیادی از آنها در این پژوهش به‌عنوان متغیرهای کلیدی انتخاب شده‌اند. متغیرهای زیر با توجه به موقعیت قرارگیری آنها در پلان تأثیرگذاری - تأثیرپذیری به‌عنوان متغیرهای دوجهی شناخته شده‌اند.

جدول ۵. متغیرهای دوجهی در پلان تأثیرگذاری - تأثیرپذیری

نوع متغیر	متغیر	طبقه‌بندی
متغیر ریسک	ساختار اقتصادی	فاکتور اقتصادی
متغیر ریسک	سرمایه‌گذاری	فاکتور اقتصادی
متغیر هدف	محیط کسب و کار	فاکتور اقتصادی
متغیر هدف	نظام رفاهی	فاکتور اجتماعی
متغیر هدف	عدالت اجتماعی	فاکتور اجتماعی

مأخذ: همان.

۲-۳-۵. متغیرهای تأثیرگذار

ناحیه ۲ متغیرهایی که درصد تأثیرگذاری آنها نسبت به تأثیرپذیری بسیار بالاتر هستند را شامل می‌شود و این متغیرها در شمال غربی پلان تأثیرگذاری - تأثیرپذیری قرار می‌گیرند. در این راستا با توجه به شناسایی سیستم به‌عنوان سیستم ناپایدار وجود

عوامل تأثیرگذار با درجه بسیار بالا و قرارگیری در منتهی‌الیه نمودار در سمت شمال غربی بعید به نظر می‌رسد؛ زیرا وجود متغیرها در این محل بیشتر در سیستم‌های پایدار حاکم است. متغیرهای زیر با توجه به موقعیت قرارگیری آنها در پلان تأثیرگذاری - تأثیرپذیری، متغیرهای تأثیرگذار نامیده می‌شوند (امجدی، ۱۳۹۵).

جدول ۶. متغیرهای تأثیرگذار در پلان تأثیرگذاری - تأثیرپذیری

متغیر	طبقه‌بندی
سیاستگذاری	فاکتور زیربنایی
روابط بین‌المللی	فاکتور سیاسی
قوانین و مقررات	فاکتور سیاسی
نظام بانکی	فاکتور اقتصادی

مأخذ: همان.

۳-۳-۵. متغیرهای تنظیمی

متغیرهای تنظیمی در اطراف مرکز ثقل نمودار یا پلان تأثیرگذاری - تأثیرپذیری قرار دارند و در برخی مواقع به‌عنوان اهرم ثانویه (متغیرهای هدف ضعیف یا متغیرهای ریسک ضعیف) عمل می‌کنند. این متغیرها می‌توانند به متغیرهای تأثیرگذار و دووجهی ارتقا یابند. متغیرهای زیر با توجه به موقعیت قرارگیری آنها در پلان تأثیرگذاری - تأثیرپذیری به‌عنوان متغیرهای تنظیمی شناخته می‌شوند (رهسپار و همکاران، ۱۳۹۸).

جدول ۷. متغیرهای تنظیمی در پلان تأثیرگذاری - تأثیرپذیری

متغیر	طبقه‌بندی
نظام آموزشی	فاکتور آموزش
نظام بانکی	فاکتور اقتصادی

مأخذ: همان.

۴-۳-۵. متغیرهای تأثیرپذیر

این متغیرها در قسمت جنوب شرقی پلان تأثیرگذاری - تأثیرپذیری قرار دارند و می‌توان آنها را متغیرهای صفحه نیز نامید. این متغیرها از تأثیرپذیری بسیار بالا در سیستم و تأثیرگذاری بسیار پایین در سیستم برخوردارند. متغیرهای زیر با توجه به موقعیت قرارگیری آنها در پلان تأثیرگذاری - تأثیرپذیری به‌عنوان متغیرهای تأثیرپذیر شناخته می‌شوند (امجدی، ۱۳۹۵).

جدول ۸. متغیرهای تأثیرپذیر در پلان تأثیرگذاری - تأثیرپذیری

متغیر	طبقه‌بندی
نظام پرداختها	فاکتور اقتصادی
منابع انسانی	فاکتور اجتماعی

مأخذ: همان.

۵-۳-۵. متغیرهای مستقل

متغیرهای مستقل دارای تأثیرگذاری و همچنین تأثیرپذیری بسیار پایین هستند. متغیرهای زیر با توجه به موقعیت قرارگیری آنها در پلان تأثیرگذاری - تأثیرپذیری به‌عنوان متغیرهای مستقل شناخته می‌شوند.

جدول ۹. متغیرهای تأثیرپذیر در پلان تأثیرگذاری - تأثیرپذیری

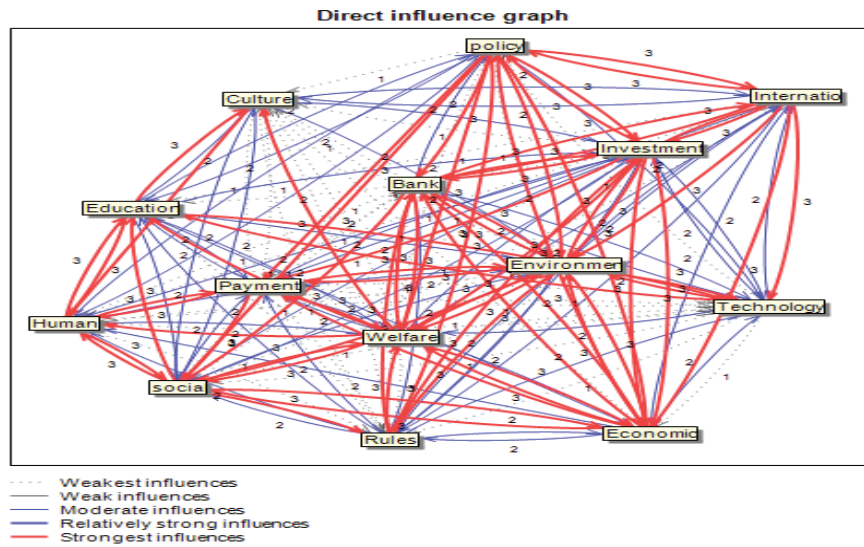
متغیر	طبقه‌بندی
نظام آموزشی	فاکتور آموزش
نظام فرهنگی	فاکتور فرهنگی
تکنولوژی	فاکتور تکنولوژی

مأخذ: همان.

۴-۵. تحلیل گراف اثرگذاری

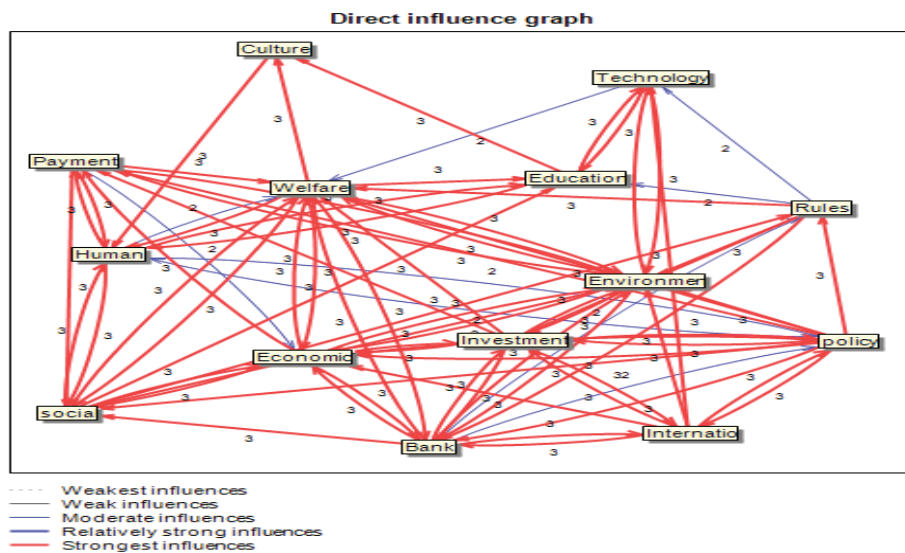
گراف اثرگذاری نشان‌دهنده روابط متغیرها و چگونگی اثرگذاری آنها بر همدیگر است. این گراف در قالب خطوط قرمز و آبی نشان داده می‌شود که انتهای هر خط با یک پیکان مشخص شده و بیانگر جهت اثرگذاری متغیر است. خطوط قرمز نشان‌دهنده اثرگذاری شدید عوامل بر همدیگر است و خطوط آبی با تفاوت در ضخامت، روابط متوسط تا ضعیف را نشان می‌دهند.

شکل ۲. شماتیک سیستم‌های پایدار و ناپایدار

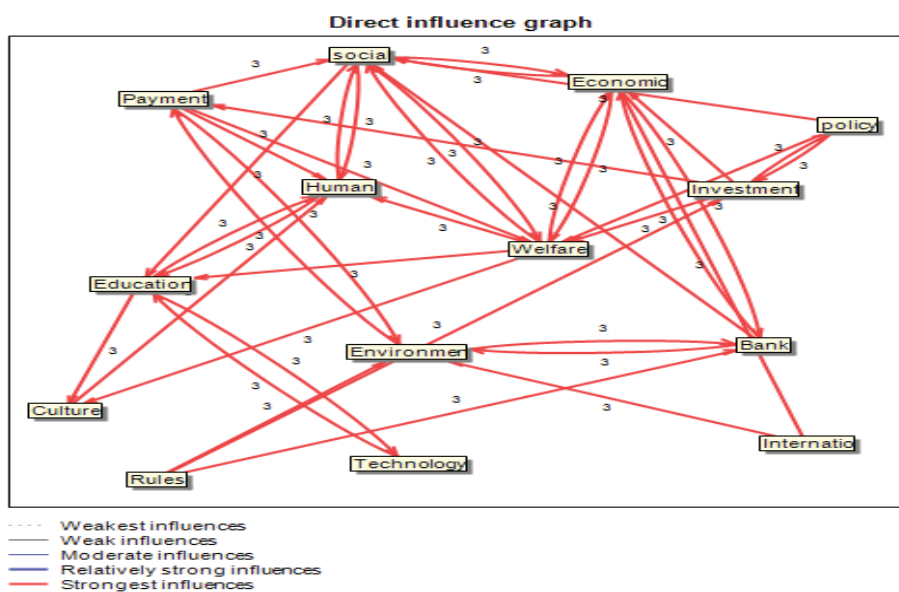
مأخذ: یافته‌های تحقیق.

شکل ۳. ارتباط مستقیم بین متغیرها (تأثیرات میانه تا بسیار قوی)

مأخذ: همان.

شکل ۴. ارتباط مستقیم بین متغیرها (تأثیرات بسیار قوی)

مأخذ: همان.

۵-۵. ارزیابی تأثیرگذاری و تأثیرپذیری غیرمستقیم متغیرها

در این روش هر کدام از روابط متغیرها با نرم افزار میک مک به توان ۲، ۳، ۴، ۵ و ... رسانده و بر این اساس اثرات غیرمستقیم متغیرها سنجیده شده است. در تحلیل صفحه پراکندگی تأثیرات غیرمستقیم متغیرهای مؤثر بر اشتغال و رفاه اجتماعی همانند صفحه پراکندگی تأثیرات مستقیم متغیرها می توان پنج متغیر تأثیرگذار، دوجبهی، تنظیمی، تأثیرپذیر و متغیرهای مستقل را شناسایی کرد. در جدول ذیل میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری غیرمستقیم متغیرها نمایش داده شده است.

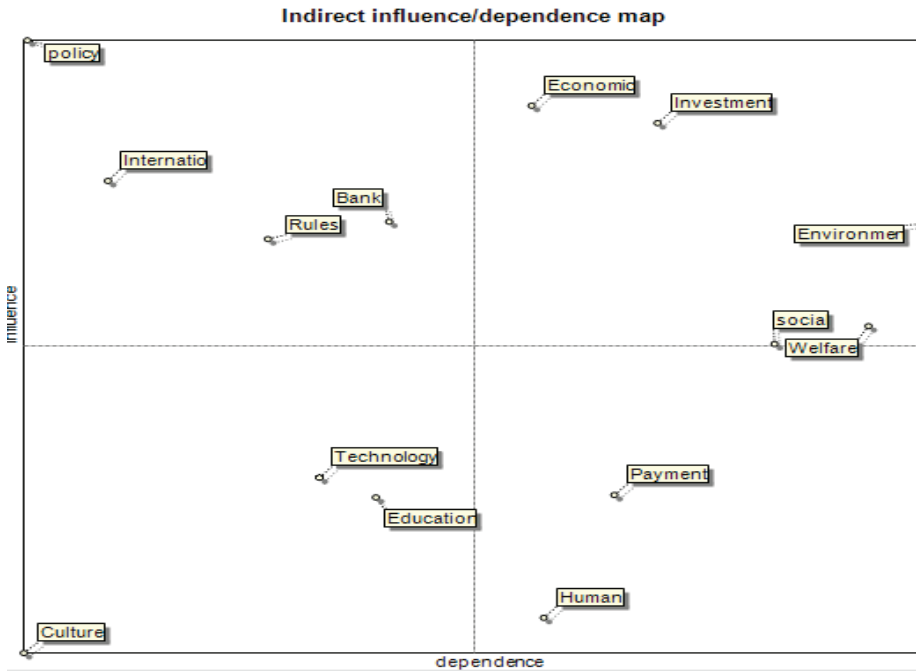
جدول ۱۰. میزان اثرات غیرمستقیم متغیرها

ردیف	متغیر	میزان تأثیرگذاری	میزان تأثیرپذیری
۱	سیاست‌گذاری	۹۶۰	۴۹۶
۲	ساختار اقتصادی	۹۰۳	۷۵۰
۳	سرمایه‌گذاری	۸۸۸	۸۱۴
۴	روابط بین‌المللی	۸۳۸	۵۳۶
۵	نظام بانکی	۸۰۳	۶۷۸
۶	محیط کسب‌وکار	۸۰۱	۹۴۹
۷	قوانین و مقررات	۷۸۸	۶۱۷
۸	نظام رفاهی	۷۱۳	۹۲۱
۹	عدالت اجتماعی	۶۹۷	۸۷۳
۱۰	تکنولوژی	۵۸۲	۶۴۳
۱۱	نظام پرداخت‌ها	۵۶۷	۷۹۲
۱۲	نظام آموزشی	۵۶۴	۶۷۲
۱۳	منابع انسانی	۴۶۰	۷۵۷
۱۴	نظام فرهنگی - اجتماعی	۴۳۰	۴۹۴

مأخذ: همان.

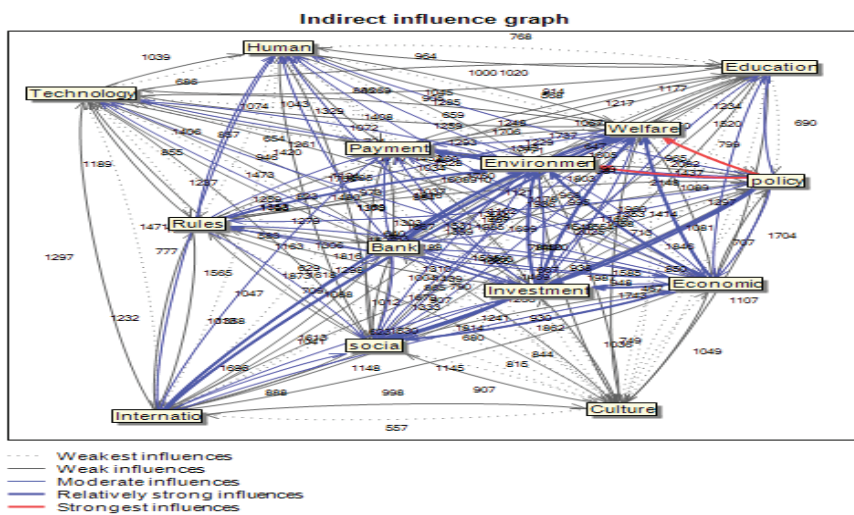
نمودار ۲ پراکندگی متغیرها را در چهار ناحیه اول، دوم، سوم و چهارم نشان می‌دهد. متغیرهای ناحیه اول، تأثیرگذار؛ متغیرهای ناحیه دوم دوجبهی، متغیرهای ناحیه سوم مستقل و متغیرهای ناحیه چهارم نیز تأثیرپذیر هستند.

نمودار ۲. پراکندگی متغیرها بر اساس تأثیرات غیرمستقیم متغیرها

مأخذ: همان.

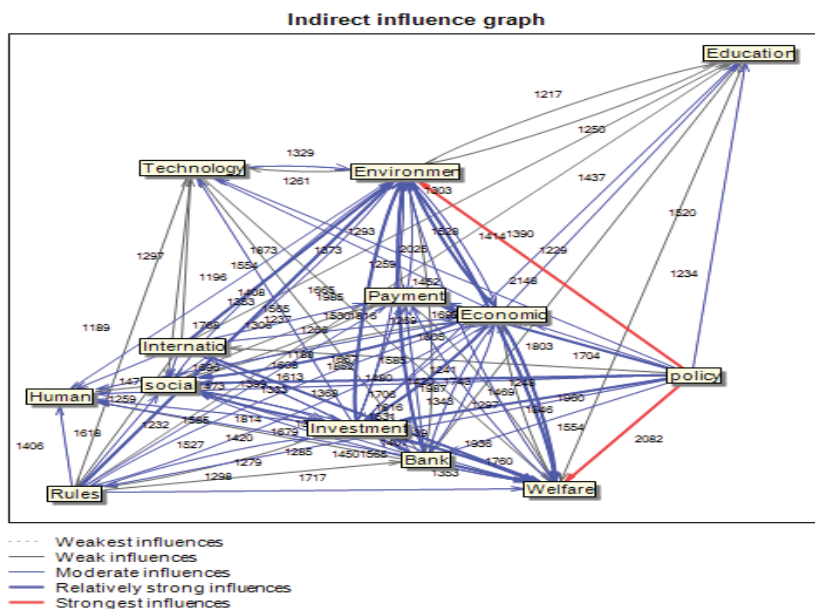
شکل ۵. ارتباط غیرمستقیم میان متغیرها (تأثیرات بسیار ضعیف تا بسیار قوی)

مأخذ: همان.

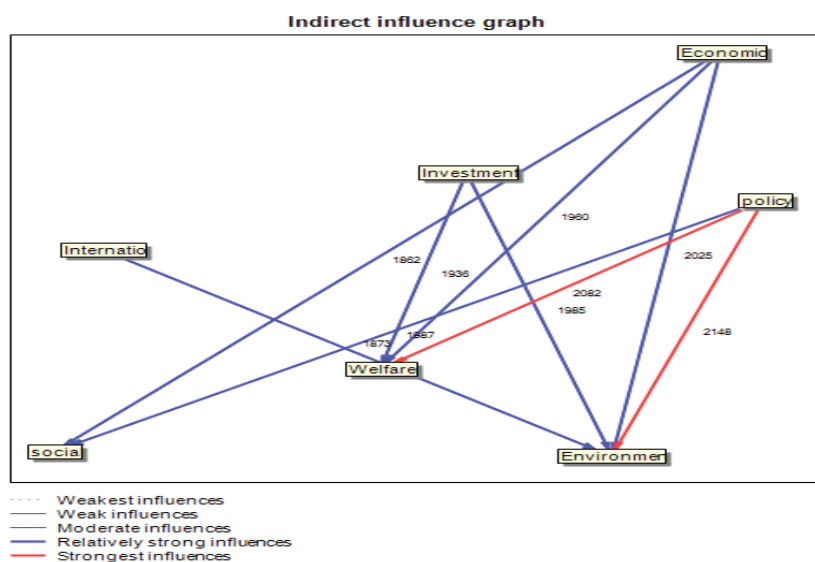

شکل ۶. ارتباط غیرمستقیم میان متغیرها (تأثیرات ضعیف تا بسیار قوی)

مأخذ: همان.

شکل ۷. ارتباط غیرمستقیم میان متغیرها (تأثیرات میانه تا بسیار قوی)

مأخذ: همان.

جدول ۱۱. رتبه‌بندی متغیرها براساس اثرات مستقیم و غیرمستقیم

رتبه	مستقیم		غیر مستقیم	
	تأثیرگذاری	متغیر	تأثیرگذاری	متغیر
۱	سیاست‌گذاری	محیط کسب‌وکار	سیاست‌گذاری	محیط کسب‌وکار
۲	ساختار اقتصادی	نظام رفاهی	ساختار اقتصادی	نظام رفاهی
۳	سرمایه‌گذاری	عدالت اجتماعی	سرمایه‌گذاری	عدالت اجتماعی
۴	روابط بین‌المللی	سرمایه‌گذاری	روابط بین‌المللی	سرمایه‌گذاری
۵	قوانین و مقررات	نظام پرداخت‌ها	نظام بانکی	نظام پرداخت‌ها
۶	محیط کسب‌وکار	منابع انسانی	محیط کسب‌وکار	منابع انسانی
۷	نظام بانکی	ساختار اقتصادی	قوانین و مقررات	ساختار اقتصادی
۸	نظام رفاهی	نظام بانکی	نظام رفاهی	نظام بانکی
۹	عدالت اجتماعی	نظام آموزشی	عدالت اجتماعی	نظام آموزشی
۱۰	نظام آموزشی	تکنولوژی	تکنولوژی	تکنولوژی
۱۱	نظام پرداخت‌ها	قوانین و مقررات	نظام پرداخت‌ها	قوانین و مقررات
۱۲	تکنولوژی	روابط بین‌المللی	نظام آموزشی	روابط بین‌المللی
۱۳	منابع انسانی	سیاست‌گذاری	منابع انسانی	سیاست‌گذاری
۱۴	نظام فرهنگی - اجتماعی	نظام فرهنگی - اجتماعی	نظام فرهنگی - اجتماعی	نظام فرهنگی - اجتماعی

مأخذ: همان.

تعیین پیشران‌های کلیدی مؤثر بر اشتغال و رفاه اجتماعی در کشور ایران... ————— ۳۶۹

در این پژوهش سعی بر آن بوده که عوامل مؤثر بر اشتغال و رفاه اجتماعی با بهره‌گیری از روش دلفی و ابزار مصاحبه از خبرگان و کارشناسان این حوزه استخراج شود و سپس با استفاده از تحلیل ساختاری و ماتریس اثرات متقابل در نرم‌افزار میک‌مک ارتباط این عوامل با هم سنجیده و عوامل دارای اولویت در حکم عوامل کلیدی یا پیشران‌های اثرگذار بر اشتغال و رفاه اجتماعی شناسایی شود. در جدول ذیل پیشران‌های کلیدی حوزه اشتغال و رفاه اجتماعی ذکر شده است.

جدول ۱۲. پیشران‌های کلیدی مؤثر در حوزه اشتغال و رفاه اجتماعی کشور

پیشران‌های کلیدی	ردیف
سیاست‌گذاری	۱
ساختار اقتصادی	۲
سرمایه‌گذاری	۳
روابط بین‌المللی	۴
قوانین و مقررات	۵
محیط کسب و کار	۶
نظام بانکی	۷
نظام رفاهی	۸
عدالت اجتماعی	۹
نظام آموزشی	۱۰

مأخذ: همان.

۶. جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد مهم‌ترین و کلیدی‌ترین عاملی که می‌تواند در اشتغال و رفاه کشور اثرگذار باشد، سیاست‌گذاری است. کاهش نرخ بیکاری نیروی انسانی در کشورهای مختلف و از جمله در کشور ما از اهداف عمده سیاست‌های

کلان اقتصادی دولت است. در این راستا بررسی توان اشتغال‌زایی بخش‌های مختلف اقتصادی و نیز برنامه‌ریزی‌های لازم همراه با اقدام‌های عملی در این زمینه می‌تواند موجبات کاهش شدت بحران‌های آتی ناشی از پدیده بیکاری را فراهم آورد. از این رو در این پژوهش، تدوین و اجرای سیاست‌های اشتغال‌زا در آینده، تسهیل قوانین و مقررات مرتبط با کسب‌وکار، کاهش فساد و بوروکراسی‌های زائد اداری، جرح و تعدیل سیاست‌های ناکارآمد، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و اشتغال‌زا و همچنین آماده‌سازی جوانان برای ورود به بازار کار، حمایت از راه‌اندازی کسب‌وکارهای کوچک و متوسط (SME) و به‌طور کلی ایجاد اشتغال پایدار در تعهدات و وظایف دولت در مقوله سیاست‌گذاری است.

موضوع مهم دیگر، اثر متغیرهای کلان و ساختار اقتصادی کشور بر وضعیت آینده اشتغال است. یکی از این متغیرها، نوسان‌های نرخ ارز است، با توجه به اینکه بخش عظیمی از واحدهای تولیدی مواد اولیه خود را از خارج وارد می‌کنند، مشاهده می‌کنیم که از یک سو روند صعودی نرخ ارز، بر افزایش قیمت تمام‌شده واحدهای تولیدی اثرگذار خواهد بود و از سوی دیگر محدودیت منابع ارزی باعث کاهش سطح تولید و اشتغال خواهد شد. موضوع بسیار مهم دیگر، سرمایه‌گذاری است. در راستای جذب سرمایه‌گذار داخلی و خارجی، کشور ما با مسائل و مشکلات متعددی روبه‌رو است که از آن جمله می‌توان به قوانین و مقررات بازدارنده، بالا بودن رتبه ریسک کشور در فعالیت‌های تولیدی، حاکمیت اقتصاد دولتی، ناکافی بودن بسترها و زیرساخت‌های فیزیکی، بوروکراسی زائد اداری، وجود ذهنیت منفی به وضعیت اقتصادی و امنیتی ایران، نامطلوب بودن فضای کسب‌وکار، تحریم‌های اقتصادی و مسائل و مشکلات جهانی اشاره کرد. پس از این عوامل، به ترتیب اولویت و اهمیت در سیاست‌گذاری اشتغال و رفاه به عواملی نظیر روابط آینده ایران با سایر کشورها، قوانین و مقررات

تعیین پیشران‌های کلیدی مؤثر بر اشتغال و رفاه اجتماعی در کشور ایران... _____ ۳۷۱

موجود در راستای راه‌اندازی کسب‌وکارهای آینده، فضای کسب‌وکار و تولید در ایران، نظام بانکی آینده و قوانین زیرمجموعه آن، نظام حمایتی رفاه در سطح کشور، عدالت و برابری اجتماعی و نظام آموزشی آینده قرار می‌گیرد.

در نهایت می‌توان گفت نتایج این پژوهش با پژوهش عالی‌پور و عنایتی (۱۳۹۹) در زیرمعیار فضای تولیدی و کسب‌وکار، روابط و تجارت بین‌الملل و همچنین نظام و سیستم آموزشی مطابقت و همخوانی دارد. همچنین با پژوهش هزار جریبی و سبحانی (۱۳۹۷) در ابعاد سیستم آموزشی و فساد اداری و در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و تکنولوژیکی با پژوهش زنگانه و همکاران (۱۳۹۹) مطابقت دارد. پژوهش شرفی و همکاران (۱۳۹۸) در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، آموزش و تکنولوژی با این پژوهش همخوانی و مطابقت دارد. پژوهش پاتیکا و همکاران (۲۰۲۱) در عوامل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و پژوهش بنی‌روبین و همکاران (۲۰۲۰) در ابعاد تکنولوژی و فناوری، اقدام‌های دولت برای جذب سرمایه‌گذار و نیروی انسانی با این پژوهش هماهنگی و مطابقت دارد. این پژوهش با نتایج پژوهش ناجری و گانو (۲۰۲۰) در بُعد قوانین و مقررات و تأثیر فساد بر راه‌اندازی کسب‌وکارها و اشتغال‌زایی آنها و با پژوهش تاران و نگوین (۲۰۱۹) در بعد سیاست‌گذاری و عوامل مرتبط با محیط پیرامونی کسب‌وکارها مطابقت و هماهنگی دارد. پژوهش نیو مارک (۲۰۱۸) نیز در بحث حقوق و دستمزد و تأثیر آن بر اشتغال مطابق این پژوهش است.

- پیشنهادها

- بازنگری و تجدیدنظر در سیستم بانکی آینده به منظور هدفمندسازی تسهیلات اعطایی به کسب‌وکارهای اشتغال‌زا؛
- برقراری فضای امن سرمایه‌گذاری در کشور و ارائه سیاست‌های تشویقی

- به منظور جذب سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی در آینده؛
- تقویت و ایجاد ثبات در خصوص شاخص‌های اقتصادی مؤثر در فضای تولید و اشتغال در آینده؛
- ایجاد و تقویت ساختارهای فرهنگی و باورهای اجتماعی در خصوص ارزش کار و هدایت نیروی کار فعال به سمت خوداشتغالی و کارآفرینی؛
- ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در آینده مبتنی بر تکنولوژی‌های جدید در سراسر دنیا و تلاش در راستای ایجاد تکنولوژی‌های جدید داخلی؛
- بازنگری و تجدیدنظر در نظام پرداخت‌ها در آینده و برابری حقوق و دستمزد در سطح جامعه در برابر کار هم‌ارزش به منظور برقراری رفاه اجتماعی؛
- برنامه‌ریزی و سیاستگذاری صحیح و دقیق در راستای تغییرات جمعیت‌شناختی آینده؛
- ارائه سیاست‌های کارآمد برای برقراری ارتباط مؤثر در آینده با سایر کشورها و تعامل سازنده با آنان در راستای بهره‌گیری از ظرفیت‌های خارجی و همچنین تقویت بنیه تولید در کشور؛
- برنامه‌ریزی برای آینده جوانان و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و اشتغال‌زا؛
- برنامه‌ریزی برای تقویت کسب و کارهای دانش‌بنیان در آینده؛
- بازنگری و تجدیدنظر کلی در سرفصل‌ها و دروس دانشگاهی آینده منطبق با نیازهای صنایع و بنگاه‌های اقتصادی؛
- تقویت سیاست‌های عدالت اجتماعی در خصوص توزیع و تخصیص منابع تولیدی و مالی برای ایجاد اشتغال هدفمند و پایدار؛
- تقویت نظام رفاهی آینده به منظور ایجاد اشتغال بلندمدت برای اقشار ضعیف و آسیب‌پذیر و دهک‌های پایین درآمدی جامعه به منظور کاهش فقر و افزایش

تعیین پیشران‌های کلیدی مؤثر بر اشتغال و رفاه اجتماعی در کشور ایران... _____ ۳۷۳

سطح رفاه؛

- نظارت مداوم و مستمر دولت بر قوانین و مقررات و اجرای دقیق و درست سیاست‌های اشتغال و رفاه در کشور.

منابع و مآخذ

۱. ابراهیمی، مهدی (۱۳۹۴). «نگاهی به پژوهش‌های رفاه اجتماعی در ایران؛ با تمرکز بر مقالات علمی - پژوهشی در دوره زمانی ۱۳۹۳-۱۳۸۰»، *تأمین اجتماعی*، ۱۳(۵).
۲. امجدی، زهرا (۱۳۹۵). «شناسایی عوامل کلیدی مؤثر در توسعه منطقه‌ای با رویکرد آینده‌نگاری»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده جغرافیا و برنامه‌ریزی، دانشگاه تبریز.
۳. ایزدخواه، محمدمهدی و عزت‌اله اصغری‌زاده (۱۳۸۸). «تأمین مالی در پروژه‌های تکنولوژی‌محور در مراحل مختلف عمر محصول»، *انجمن علمی مدیریت: اولین کنفرانس مدیریت اجرایی*.
۴. پورسهراب، آناهید (۱۳۹۴). «تبیین راهبردهای آمیختگی با رویکرد سناریونویسی سازمان فضایی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده معماری و هنر، گروه شهرسازی، دانشگاه گیلان.
۵. جعفری، رامین، تقی ابراهیمی سالاری، مهدی بهنامه و نرگس صالح‌نیا (۱۳۹۵). «تبیین عوامل مؤثر بر اشتغال در ایران با تأکید بر زیرساخت‌ها (۱۳۹۳-۱۳۵۸)»، *سومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت و اقتصاد، تربت حیدریه*.
۶. دلیری، حسین (۱۳۹۸). «آینده‌پژوهی اشتغال و بیکاری با رویکرد سیاست‌های کلی اشتغال»، *فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان*، ۷(۳).
۷. رهسپار، زهره، کیوان صالحی، میترا عزتی و محمدمهدی ذوالفقارزاده کرمانی (۱۳۹۸). «شناسایی و تحلیل ساختاری تأثیر متقابل پیشران‌های تغییر در حوزه آموزش و پرورش»، *نوآوری‌های آموزشی*، ۷(۱۸).
۸. زنگانه، ناصر، محمودرضا مستقیمی، روح‌اله سمیعی و مجید نصیری (۱۳۹۹). «شناسایی و اولویت‌بندی ابعاد و مؤلفه‌های اشتغال پایدار با تأکید بر سیاست‌های کلی اشتغال با مدل ANP فازی»، *کارآفرینی در کشاورزی*، ۷(۲).
۹. سعدی، محمدرضا و میرحسین موسوی (۱۳۹۲). «بررسی عوامل و سیاست‌های مؤثر بر اشتغال نیروی کار»، *پژوهشنامه اقتصادی*، ۱۳(۴۹).
۱۰. شرفی، مرضیه، بابک ضیاء، روح‌اله سمیعی و محمودرضا مستقیمی (۱۳۹۸). «شناسایی عوامل مؤثر در اشتغال با رویکرد کارآفرینی پایدار مبتنی بر سیاست‌های کلی اشتغال، ابلاغی از سوی مقام معظم

تعیین پیشران‌های کلیدی مؤثر بر اشتغال و رفاه اجتماعی در کشور ایران... _____ ۳۷۵

رهبری»، مدیریت نوآوری در سازمان‌های دفاعی، ۲(۳).

۱۱. صدیقی، الهام، عبدالرسول سلمان ماهینی، سیدحامد میرکریمی، حسن دلیری، فث برایان (۱۳۹۸).

«شناسایی و تحلیل پیشران‌های کلیدی آمایش منطقه‌ای براساس آینده‌پژوهی در شهرستان گرگان»،

آمایش سرزمین، ۱۱(۲).

۱۲. عالی‌پور، علیرضا و ترانه عنایتی (۱۳۹۹). «طراحی مدل آینده‌بازار کار در افق ۱۴۰۴ با رویکرد مدیریت

جهادی و اقتصاد مقاومتی»، فصلنامه اقتصاد دفاع، ۵(۱۸).

۱۳. علی‌بیگی، جواد، حمید جلالیان، فرهاد عزیزپور و حسین مهدی‌زاده (۱۳۹۶). «تهیه نقشه پیشران‌های

اصلی برای آینده‌پژوهی راهبردی اثرات اجرای طرح سامانه گرمسیری بر توسعه دشت‌های مهران و

گدارخوش در راستای مدیریت برنامه‌ریزی»، پژوهش‌های مدیریت راهبردی، ۲۴(۷۰).

۱۴. عنابستانی، علی‌اکبر و سیدرضا حسینی کهنوج (۱۳۹۷). «تحلیل پیشران‌های کلیدی مؤثر بر

اشتغال‌زایی فعالیت‌های کشت و صنعت در مناطق روستایی شهرستان جیرفت»، فصلنامه اقتصاد فضا و

توسعه روستایی، ۴(۴).

۱۵. فلاح حقیقی، نگین و مهدیه میرترابی (۱۳۹۶). «مشکلات شرکت‌های دانش‌بنیان کشاورزی مستقر در

سازمان پژوهش‌های علمی و صنعتی ایران»، نشریه کارآفرینی در کشاورزی، ۴(۴).

۱۶. فیتز پاتریک، تونی (۱۳۸۳). نظریه رفاه (سیاست اجتماعی چیست؟)، ترجمه هرمز همایونفر، مؤسسه

عالی پژوهش تأمین اجتماعی.

۱۷. قاسمی، احمدرضا و محمدرضا قبادیان (۱۳۹۴). «ترسیم و رتبه‌بندی سناریوهای آینده صنعت برق ایران با

بهره‌گیری از نقشه شناختی فازی و تحلیل سناریو»، فصلنامه علمی مدیریت توسعه فناوری، ۳(۱).

۱۸. محیط، رضا (۱۳۹۶). «تدوین سناریوهای شرکت پالایش گاز سرخون و قشم در شرایط کاهش

خوراک»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم انسانی، دانشگاه هرمزگان.

۱۹. مرادی، مرتضی و سیدشهریار مرادی آورزمان (۱۳۹۴). «شناسایی و مقایسه عوامل مؤثر بر اشتغال

پایدار شرکت‌های تعاونی و خصوصی در شهرستان نهاوند»، تعاون و کشاورزی، ۴(۱۶).

۲۰. مرکز آمار ایران (۱۴۰۱). چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار بهار ۱۴۰۱.

۲۱. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۵). «بررسی وضعیت آماری اشتغال و بیکاری جوانان».

۲۲. موحدی، رضا، سمیه لطیفی و هادی فتحی (۱۳۹۱). «تحلیل نقش تعاونی‌ها در بهبود اشتغال

فارغ‌التحصیلان کشاورزی»، *مجله بین‌المللی کشاورزی*، ۲(۳).

۲۳. هزار جریبی، جعفر و بهمن سبحانی (۱۳۹۷). «راهبردهای سیاستگذاری اشتغال جوانان در ایران»،

مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، ۱۷(۴۱).

24. Benirobin, P.R., Muchlis Hamdi, Rossy Lambelanova and Reydonnizar Moenek (2020). "Determining the Ideal Strategy in Facilitating Employment to Increase Public Investment in Melawi Regency using the SWOT Method", *International Journal of Science and Society*, 2(4).

25. Cohen, Erez (2017). "Effect of Welfare and Employment Policies on the Correlation between Migration and Unemployment", *Economics and Sociology*, 10(1). DOI: 10.14254/2071-789X.2017/10-1/18.

26. Curtin University (2018). *Future of Work in Australia: Preparing for Tomorrow's World*, Bankwest Curtin Economics Center.

27. Hashimzade, Nigar, Gareth Myles and John Black (2017). *A Dictionary of Economics* (5 ed.), Retrieved from <https://www.oxfordreference.com/>: DOI: 10.1093/acref/9780198759430.001.0001

28. Landstrom, Hans (2005). "Pioneers in Entrepreneurship and Small Business Research Part of the Book Series", *International Studies in Entrepreneurship*, Vol. 8.

29. Law, Jonathan (2016). *A Dictionary of Business and Management* (6 ed.), Retrieved from <https://www.oxfordreference.com/>: DOI: 10.1093/acref/9780199684984.001.0001

30. Luo, Yadong (2000). "Dynamic Capabilities in International Expansion", *Journal of World Business*, 35(4).

31. Mann, Trischa (2018). *Australian Law Dictionary* (3 ed.), Retrieved from <https://www.oxfordreference.com/>: DOI: 10.1093/acref/9780190304737.001.0001

32. Nageri, Kamaldeen Ibraheem and Umar Gunu (2020) "Corruption and Ease of Doing Business: Evidence from ECOWAS", *Acta Universitatis Sapientiae, Economics And Business*, Vol. 8 (1).

33. Neumark, David (2018). *The Econometrics and Economics of the Employment Effects of Minimum Wages: Getting from Known Unknowns to Known Knowns*, Institute of Labor Economics.

34. Patyka, Nataliia, Olena Gryschenko, Anatolii Kucher, Maria Heldak and Beata

- تعیین پیشان‌های کلیدی مؤثر بر اشتغال و رفاه اجتماعی در کشور ایران... ۳۷۷
- Raszka (2021). "Assessment of the Degree of Factors Impact on Employment in Ukraine's Agriculture", *Sustainability*, 13(2); <https://doi.org/10.3390/su13020564>.
35. Rafael, Tavares Luna and Varela Llamas Rogelio (2019). "The Demand for Employment in the Manufacturing Industry in Mexico", *Contaduría y Administración*, 64(1).
36. Taran, Thi Cam Thanh and Ngoc Tien Nguyen (2019). "Identify Factors Affecting Business Efficiency of Small and Medium Enterprises (SMEs): Evidence from Vietnam", *Management Science Letters*, 9(12).
37. Terziev, Venelin (2019). "Factors Influencing Employment and Unemployment", *International E-Journal of Advances in Social Sciences*, 5(14).
38. Thoben, Klaus-Dieter and Molin Wang (2016). "A Survey With Analytic Hierarchy Process for Selecting an Optimal Combination of Employing Electric Commercial Vehicles in the Urban Freight Transport", In K.D. Shaker Verlag Editors: K. Berns, *Proceedings of the 4th. Commercial Vehicle Technology Symposium (CVT 2016)*.
39. Wang, Shen-cheng, Kin-sun Chan and Ke-qing Han (2019). "Impacts of Social Welfare System on the Employment Status of Low-Income Groups in Urban China", *Public Administration and Policy*, 22(2).